

De sociale kant aan het Klimaatakkoord

Enkele kanttekeningen door de Werkgroep
Ouderenbeleid PvdA Drenthe

Ouderen

Drenthe

PvdA

Inleiding

Voor de Werkgroep Ouderenbeleid PvdA Drenthe staat vast dat we als samenleving veel meer moeten doen om onze aarde op termijn leefbaar te houden. Zoals zorgen dat de opwarming van de aarde binnen de perken blijft, het uitputten van de aarde tegengaan en de vervuiling van land en zee terugdringen.

Dat is een gigantische opgave. In technische zin, maar waarschijnlijk meer nog om de mensen daarin mee te krijgen en een bijdrage te leveren. PvdA-Tweede Kamerlid William Moorlag wees daarop tijdens een bijeenkomst op 25 maart 2019¹; hij noemde dat het sociaal-culturele aspect. Ook de opstellers van het Klimaatakkoord zijn zich hiervan bewust: "Maar vooral als we ons realiseren dat de grootste uitdaging van deze transformatie geen technische, financiële of bestuurlijke opgave is, maar een sociale opgave. Dit gaat over mensen. Daarom geven we hier samen vorm aan, met bewoners, huurders, eigenaren, corporaties, bouwers, installateurs, etc." (bladzijde 15 van het Klimaatakkoord) Een goede illustratie van deze stelling geeft Daphne van Paassen in haar artikel 'Waarom het zo lastig is je huis te verduurzamen'².

In deze notitie gaat de werkgroep in op de sociale kant aan de energieomschakeling, in het bijzonder van de in het Klimaatakkoord aangekondigde voornemens en maatregelen voor woningen en voor rekeningrijden. Want geeft het Klimaatakkoord wel voldoende houvast voor de burgers?

Het Klimaatakkoord

Op 28 juni 2019 heeft het kabinet het aangepaste Klimaatakkoord naar de Tweede Kamer gestuurd. Vol met voornemens en maatregelen om de (gevolgen van de) klimaatverandering door menselijk handelen in de komende 31 jaar in te dammen. Overigens meer voornemens dan maatregelen, want heel veel moet nog nader worden uitgewerkt.

De Tweede Kamer heeft op 3 juli het Klimaatakkoord in algemene zin besproken.

Vragen

Aan de voorbereiding en totstandkoming van het Klimaatakkoord op 28 juni 2019 hebben heel veel belangengroepen deelgenomen. Maar niet de 'gewone burger'. Hoe wil de overheid er voor zorgen dat de bevolking meedoet aan de verdere invulling en uitvoering van het Klimaatakkoord? Wat zegt het klimaatakkoord over de sociale kant?

Speciale aandacht voor 2 groepen uit de bevolking

Bij de beantwoording van deze vragen letten we vanuit de Werkgroep Ouderenbeleid vooral op hoe rekening wordt gehouden met de wensen en belangen van 2 groepen uit de bevolking:

1. Mensen die moeite hebben met het vinden van hun weg in geldende regelingen.
Het recent uitgebrachte onderzoeksrapport van Kantar over de relatie tussen burger en overheid³ stelt:

"Burgers in lagere sociale klasse hechten groter belang aan allerlei voorwaarden voor een goede relatie met de overheid, maar voelen zich daarin niet op alle fronten gehoord. [...] Mensen in

hogere sociale klasse zijn positiever over hun relatie met de overheid dan mensen in een lagere sociale klasse.”

De uitkomsten van dit onderzoek sluiten vrijwel naadloos aan bij eerdere rapporten van de Raad voor Volksgezondheid en Samenleving⁴, de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid⁵ en van Tjeenk Willink⁶.

De Nationale Ombudsman schrijft naar aanleiding van het rapport van Kantar: “Burgers hebben vooral behoefte aan versimpeling van de overheid. Een overheid die eerlijk is, begripvol met burgers communiceert en handelt met een menselijke maat.”⁷

2. Dat deel van de ouderen dat er weinig voor voelt of de noodzaak niet inziet om hun huidige woningen aan te passen voor betere isolatie en/of voor de overschakeling op een andere warmtebron. “Het zal mijn tijd wel duren” en “Ik wil al dat gedoe niet meer”.

In dit verband is ook van belang onder de aandacht te brengen dat de omstandigheden en de wensen van ouderen niet altijd overeenkomen met die van personen van middelbare leeftijd. Doorgaans worden de omstandigheden en de wensen van laatstgenoemde groep als uitgangspunt van beleid en normering genomen.

Een voorbeeld van zo’n verschil is de temperatuur die ouderen op hogere leeftijd binnenshuis en buitenshuis behaaglijk vinden. De huiskamertemperatuur is doorgaans hoger, maar hittegolven kunnen zij moeilijker doorstaan.

Intenties van het kabinet in het Klimaatakkoord

De intenties in het Klimaatakkoord zijn op zich goed:

- iedereen moet mee kunnen doen en niemand moet achterblijven,
- iedereen kan mee praten over de uitvoering in zijn of haar buurt,
- het moet haalbaar en betaalbaar zijn,
- en er moet een eerlijke verdeling van de lasten plaats vinden.

De uitvoering van die intenties moet echter nog grotendeels geregeld worden. We weten uit de gang van zaken rond de schadevergoeding van de aardbevingen in Groningen en Drenthe hoe cruciaal een goede wijze van uitvoering is voor het aanvaarden van en meewerken aan genomen maatregelen.

Een belangrijke voorwaarde voor de werkgroep is dat er goede, deskundige, eenduidige en een ieder aansprekende voorlichting moet komen over de noodzaak, over de kosten en over de voor- en nadelen voor de bevolking van de energieomschakeling en de verduurzaming van de gebouwen.

Kabinet wil mensen verleiden

Verleiden en geen dwang. Het verleiden van de burgers door de te nemen maatregelen van de overheid. Dat is het uitgangspunt van het kabinet.

Burgers mogen van het kabinet de tijd nemen en aanpassingen doen aan de woning op ‘natuurlijke’ momenten, zoals bij groot onderhoud of renovatie van het huis of wanneer de cv-installatie aan vervanging toe is.

Het kabinet voert de druk overigens wel op door een geleidelijke verlaging van de belasting op stroom onder gelijktijdige verhoging van de belasting op gas.

De onbeantwoorde vraag is hoe lang dit uitgangspunt te handhaven is. Wanneer op enig moment besloten wordt de aanvoer van aardgas naar een hele buurt of wijk te stoppen, blijven er dan uitzonderingen mogelijk?

De term ‘verleiden’, die het kabinet gebruikt, klinkt de werkgroep gelet op de urgentie te vrijblijvend in de oren. Het kabinet zou er beter aan doen om zich te richten op het ‘organiseren van betrokkenheid’.

Meepraten over en ondersteuning bij de uitvoering

Gemeenten krijgen de regie over de verduurzaming van woningen en andere gebouwen en gaan de individuele eigenaar-bewoners, de verhuurders en de eigenaren van utiliteitsgebouwen daartoe stimuleren. Gemeenten krijgen ook de wettelijke opdracht om in samenspraak met de bewoners een plan per wijk te maken voor aardgasvrij wonen. Dat plan moet vóór 2021 gereed zijn. Dat plan zal, als wij het goed begrijpen, worden uitgevoerd langs de lijnen van de gemeentelijke omgevingsvisie en omgevingsplan.

De planning van het kabinet gaat uit van het aardgasvrij maken van net iets meer dan 1 miljoen woningen tot 2030, terwijl er in Nederland rond 7,85 miljoen woningen zijn. Het verwachte tempo in de eerstvolgende 10 jaar is dus naar verhouding nog laag.

De vorm van samenspraak is naar het oordeel van de werkgroep van groot belang. Is dat een bijeenkomst waar iedereen naar toe kan? Zo ja, dan wijst de praktijk uit, dat het betrekken van burgers in kleine groepen bij de voorbereiding van besluiten beter werkt dan grote groepen. Of spreekt – hetzij via een bezoek aan huis, hetzij via een in te vullen vragenformulier – de gemeente vooraf met elke eigenaar en bewoner over wensen en mogelijkheden? Mensen willen graag één loket, één aanspreekbare, onafhankelijke persoon die hen op deskundige wijze adviseert en bijstaat. Wordt daar voor gezorgd?

Het Klimaatakkoord geeft daar als antwoord op, dat de gemeente er vorm aan moet geven, afhankelijk van de lokale omstandigheden en volgens de bepalingen van de Omgevingswet. De werkgroep is er voorstander van dat initiatieven van onderop daarbij worden ondersteund.

Er is een subsidiepot beschikbaar van € 93 miljoen voor advisering en ondersteuning van eigenaar-bewoners. Nadere informatie ontbreekt echter over waar dat geld precies aan besteed zal worden.

Het kabinet spreekt meermalen over het 'ontzorgen' van mensen, maar dat blijkt vooral te bestaan uit financiële aanbiedingen zoals subsidies en leningen onder gunstige voorwaarden. De werkgroep vindt dit een wel erg beperkte invulling van de term 'ontzorging'. Het geheel uit handen van de bewoners nemen – maar wel in samenspraak met hen – van de voorbereiding en de daadwerkelijke werkzaamheden zou bijvoorbeeld ook tot het aanbod van de overheid moeten behoren.

Betaalbaarheid

Het Klimaatakkoord hecht veel waarde aan woonlastenneutraliteit. Per saldo mogen de woonlasten door verdere isolatie en door omschakeling van warmtebron niet stijgen, maar liever nog dalen.

Volgens het kabinet is woonlastenneutraliteit de optelsom van:

- Verlaging van de kosten door onderzoek, vernieuwingen en grotere massaproductie
- Betaalbare energierekening door de aanpassing van de belasting op energie
- (Subsidies voor) energiebesparende maatregelen
- Aantrekkelijke (gebouwgebonden) financiering en voorfinanciering uit het warmtefonds.

In de Tweede Kamer ging het op aandringen van PvdA-fractievoorzitter Lodewijk Asscher onder meer over de vraag of woonlastenneutraliteit voor iedereen afzonderlijk geldt of dat het een gemiddelde is. Het moet voor iedereen gaan gelden, verklaarden de bewindslieden.

Voor de beleving van mensen is het volgens de werkgroep van groot belang dat de opbrengsten en kosten van de uitvoering van het Klimaatakkoord rechtvaardig verdeeld worden. Uitgangspunt zou moeten zijn dat de verdeling recht evenredig is met de mate waarin bijgedragen wordt aan de oorzaak van de klimaatverandering of aan de terugdringing daarvan.

Subsidies moeten primair ten goede komen aan burgers, bedrijven en instellingen, die de te nemen maatregelen redelijkerwijze niet zelf kunnen bekostigen.

Positie van de huurder

Een huurder is grotendeels afhankelijk van de aanpak van de verhuurder.

Met de sector van de woningcorporaties voert het kabinet druk overleg. De sector is bereid om – indien financieel mogelijk – te investeren in isolatie, zonnepanelen en wijziging van de warmtebron. Dit wordt ook wel de ‘startmotor’ genoemd.

Wat nu als de verhuurder niet van zins is om mee te werken? De huurder ondervindt daar de nadelen van, omdat de gasprijs stijgt en op een gegeven moment de aardgastoevoer ophoudt.

Het kabinet wil de energieprestatie van een woning via het puntensysteem koppelen aan de maximaal toegestane huurverhoging. Tijdens het debat in de Tweede Kamer zegt het kabinet overigens dat een woning met een lage energielabel een lagere huur moet opleveren – dat klinkt schappelijker.

Het kabinet gaat er van uit dat de verhuurder reageert op een dergelijke financiële prikkel. De werkgroep vraagt zich af wat er gebeurt, wanneer de verhuurder daar toch niet ontvankelijk voor is in een krappe huurmarkt.

Verder kondigt het kabinet aan de wettelijke positie van de huurder te versterken door het initiatiefrecht van de huurder uit te breiden. Dit initiatiefrecht is gericht op verbeteringen in de woning door de huurder zonder die weer teniet te moeten doen bij verhuizing.

Rekening houden met mensen die snel verstrikt raken in de overheid en zijn regels

De werkgroep wijst in dit verband met instemming op het volgende citaat uit het rapport ‘Eenvoud loont’ van de Raad voor Volksgezondheid en Samenleving: *“Het is nodig dat meer rekening wordt gehouden met de vaardigheden en omstandigheden van mensen voor wie de samenleving te ingewikkeld is. “Vooral voorzieningen en regels van de overheid zijn omgeven met complexiteit. Terwijl juist mensen die er het meest mee te maken krijgen, er vaak het minst voor zijn toegepast.”*

Rekening houden met ouderen

De volgende 2 kabinetsmaatregelen kunnen gunstig zijn voor ouderen, die tegen de energieomschakeling opzien:

- De vrijwilligheid om maatregelen te treffen en er dus van af kunnen zien, (maar ze krijgen wel te maken met een stijgende gasprijs als ze niet omschakelen en de vraag is hoe lang dit nog vol te houden is);
- Informatie, advies en ondersteuning van eigenaren-bewoners.

Wat volgens de werkgroep ook kan helpen is het gemakkelijker en aantrekkelijker maken om te verhuizen naar een goed geïsoleerde en aangepaste woning. Het achtergelaten huis kan dan worden aangepast door nieuwe bewoners.

Zoals eerder genoemd zou tot het aanbod van de overheid ook moeten behoren dat de voorbereiding en alle daadwerkelijke werkzaamheden geheel uit handen van de bewoner genomen worden – maar dan wel in samenspraak met hem.

Rekeningrijden

Door de verwachting dat het aantal ‘stekker-auto’s’ in de komende tijd sterk toeneemt, moet er ook iets veranderen aan de wijze waarop auto’s en het autoverkeer belast worden.

Het kabinet laat 5 varianten doorrekenen, waaronder rekeningrijden. Het huidige kabinet wil de beslissing overlaten aan het volgende kabinet.

PvdA-Statelid Peter Zwiers heeft op de website⁸ gewaarschuwd dat er zeer nadelige effecten kunnen kleven aan de variant rekeningrijden, wanneer dit op uniforme wijze toegepast zou worden in het gehele land. Op het platteland is het gebruik van een auto noodzakelijk voor de leefbaarheid,

aangezien openbaar vervoer vaak afwezig of te beperkt is. Omdat werk, voorzieningen en ander doel van de rit vaak ver weg zijn, is in Drenthe het gemiddeld aantal kilometers per auto het op één na hoogste van Nederland.

De werkgroep onderschrijft de waarschuwing van Peter Zwiers.

Conclusie

De eerder vermelde intenties van het kabinet klinken goed; het komt nu aan op verdere uitwerking en uitvoering. Dat luistert nauw, zoals de grote problemen van de Groningers met het verhelpen van de gevolgen van de aardbevingen laten zien.

De Werkgroep Ouderenbeleid PvdA Drenthe vraagt daarbij speciale aandacht voor de omstandigheden en wensen van vele oudere inwoners en voor burgers, die moeilijk hun weg kunnen vinden in overheid, beleid en regelgeving.

Meer over dit onderwerp

1. Rapport SCP: [Onder de pannen zonder gas?](#) 5 september 2019
2. Interview met Sanne Akerboom in Trouw 10 november 2018 "[Wordt er goed geluisterd naar omwonenden van windmolens? Nee, en dat is zonde](#)".
3. Artikel van Annelies Huygen op TNO-website 18 september 2018 "[Hoe maken we Nederland aardgasvrij?](#)"

¹ William Moorlag sprak tijdens een bijeenkomst op 25 maart 2019, na te lezen in [het verslag van deze bijeenkomst](#).

² Artikel '[Waarom het zo lastig is je huis te verduurzamen](#)'

³ Rapport '[Relatie burger overheid 2030](#)'

⁴ Rapport '[Eenvoud loont](#)'

⁵ Rapport '[Weten is nog geen doen](#)'. De WRR ziet "een behoorlijk verschil tussen wat de overheid van burgers verwacht en wat zij daadwerkelijk aankunnen".

⁶ Notitie '[Over de uitvoerbaarheid en uitvoering van nieuw beleid](#)'. Tjeenk Willink wijst hierin op de vaak onbevredigende uitvoerbaarheid en uitvoering van beleid.

⁷ Artikel "[Overheid moet in 2030 vooral eerlijk, begripvol en simpel zijn.](#)"

⁸ Artikel '[Rekeningrijden funest voor het platteland](#)'